

СЕКЦІЯ 7 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336:336.732(477)

Волкова О.Г.*кандидат економічних наук
Одеського національного економічного університету*

ЗМІНИ ПОДАТКОВОГО СТАТУСУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК УКРАЇНИ

У статті розглянуті питання оподаткування доходів кредитних спілок відповідно до положень Податкового кодексу України. Проаналізовано стан кредитного портфелю спілок України як найбільшого джерела отримання доходів цих установ. Розглянуто можливі наслідки нових умов оподаткування для кредитних спілок та визначено пріоритети розподілу спілками отриманого доходу за результатами господарської діяльності.

Ключові слова: кредитна спілка, оподаткування внесків, оподаткування доходів, податок на прибуток підприємств, неприбуткова організація.

Волкова О.Г. ИЗМЕНЕНИЯ НАЛОГОВОГО СТАТУСА КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены вопросы налогообложения доходов кредитных союзов в соответствии с нормами Налогового кодекса Украины. Проанализировано состояние кредитного портфеля кредитных союзов как наибольшего источника получения доходов этими учреждениями. Рассмотрены возможные последствия новых условий налогообложения для кредитных союзов и определены приоритеты распределения союзами полученного дохода за результатами хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: кредитный союз, налогообложение вкладов, налогообложение доходов, налог на прибыль предприятий, неприбыльная организация.

Volkova O.G. CHANGES IN THE TAX STATUS OF CREDIT UNIONS OF UKRAINE

In the article the questions of taxation of income of credit unions in accordance with the provisions of the Tax code of Ukraine the article Analyzes the state of the credit portfolio of the unions of Ukraine as the largest source of income for these institutions. The possible effects of the new conditions of taxation for credit unions and determining priorities for allocation by the unions of income received by results of economic activities.

Keywords: credit union, taxation of payments, taxation of profits, capitalization of credit unions.

Постановка проблеми. На фінансовому ринку України функціонують специфічні фінансові установи – кредитні спілки, які діють на кооперативних засадах та мають неприбутковий характер.

Неприбуткова природа кредитних спілок обумовлює можливість отримання споживачами послуг кредитних спілок доступних фінансових послуг порівняно з аналогічними фінансовими послугами інших фінансових установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Разом з тим некомерційний характер діяльності та необхідність збереження неприбуткового статусу спілок завжди було предметом дискусій у колі науковців, фахівців та експертів кредитної кооперації.

Неприбуткову сутність діяльності кредитних спілок визнають у своїх працях Р.Р. Коцовська [1], О.І. Єрмак [2], В.М. Кочетков [3] та ін. В той же час В. Крилова, М. Ніконова [4] визнають недоцільним звільнення спілок від оподаткування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність єдиної думки серед науковців щодо податкового статусу кредитних спілок та кардинальні зміни у податковому регулюванні діяльності кредитних спілок у 2015 р. обумовлюють необхідність нових наукових досліджень з обраної проблематики.

Мета статті полягає у дослідженні нових правил оподаткування діяльності кредитних спілок України відповідно до Податкового кодексу України та визначенні їх можливого впливу на фінансову політику спілок.

Вклад основного матеріалу дослідження. В рамках реформування податкової системи України змінюється

податкове регулювання усіх економічних суб'єктів держави. Зміни у податковому регулюванні відбуваються й щодо діяльності кредитних спілок України.

Незважаючи на закріплення у Законі України «Про кредитні спілки» неприбуткового статусу кредитних спілок, Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» № 71-VIII від 28.12.2014 р. визначено кардинально нові для спілок правила оподаткування результатів їх діяльності [5; 6]. Зокрема, у ст. 142 Податкового кодексу України, яка містить вичерпний перелік господарських операцій, звільнених від оподаткування податком на прибуток підприємств, не передбачено звільнення доходів кредитних спілок від оподаткування цим податком. Зазначена правова норма породжує виникнення у кредитних спілок податкового навантаження з податку на прибуток підприємств.

Об'єктом оподаткування з податку на прибуток підприємств для кредитних спілок є доходи від операцій з активами: процентні доходи від надання кредитів, від розміщення вільних коштів на депозитних рахунках в банках та об'єднаних кредитних спілках, від державних цінних паперів, плата від надання поручительств.

За думкою експертів, держава не отримає економічної вигоди від скасування пільгового оподаткування кредитних спілок з огляду на результати діяльності цих установ [7]. Так, результати фінансової діяльності кредитних спілок України за останні шість років свідчать про їх збиткову діяльність, за виключенням 2012 р. (рис. 1).

За оприлюдненими результатами діяльності кредитних спілок у другому кварталі 2015 р. збитки склали 15,4 млн. грн. За таких умов отримання додаткового фінансового ресурсу від цього сегменту фінансового ринку очікувати не слід.

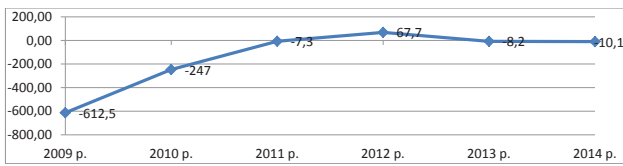

Рис. 1. Фінансовий результат діяльності кредитних спілок України у період 2009–2014 рр., млн. грн.

Джерело: складено за даними [8]

Виникнення податкового навантаження з податку на прибуток підприємств безумовно вплине на вартість фінансових послуг кредитних спілок вбік їх здорожчання. В першу чергу це стосується плати за кредит. З цього приводу проблематичним виглядає забезпечення доступними фінансовими послугами спілками своїх членів, що складає мету діяльності цих установ. Доступність перш за все передбачає прийнятну для споживачів вартість послуг. В умовах падіння платоспроможності населення, позичальники не спроможні сплачувати кредити за діючими на сьогодні ставками 30–50% річних. Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі спілок зростає (табл. 1).

Як зазначають учасники ринку кредитної кооперації, нові правила оподаткування призведуть до скорочення кількості кредитних спілок [7].

На нашу думку, неприбутковість кредитних спілок є стимулом розвитку кооперативного сектору фінансового ринку. Неприбутковість кредитної спілки витікає з її кооперативної природи. Справедливим є твердження, що мета діяльності у кредитних спілок – «неприбуткове надання фінансових послуг на базі грошових коштів, залучених на допомогою взаємного кооперування фізичних осіб» [1, с. 187].

Власники кредитних спілок є одночасно й їх клієнтами, отже, вони не прагнуть до максимізації при-

бутку, їх мета – задоволення від фінансових послуг кредитних спілок, від доступності цих послуг. Вказане обумовлює можливість надання кредитними спілками послуг за ціною, наближеною до собівартості. Погодимось з твердженням, що «у спілці має виникати економія грошових коштів» [3, с. 31], оскільки фінансові послуги надаються членам спілки за рахунок грошових внесків інших членів.

Безперечно, кредитні спілки не є благодійними установами і у процесі своєї діяльності вони прагнуть отримати позитивний фінансовий результат для покриття своїх фінансово-господарських витрат.

Різниця у природі доходу кредитних спілок та підприємницьких структур проявляється у розподілі цього доходу. Кредитні спілки спрямовують дохід в першу чергу на поповнення капіталу та формування резервів і в останню – розподіляють між членами у вигляді процентів на їх пайові внески.

Враховуючи вищевказане, справедливим є те, що на Конгресі міжнародного кооперативного альянсу у 1969 р. було надано рекомендації щодо заміни терміну «прибуток» на «економічні результати» [9, с. 36].

Слід зазначити, що національні кредитні спілки можуть бути віднесені до неприбуткових організацій відповідно до визначених податковим законодавством нових критеріїв, але за певних умов.

Так, Законом України від 17 липня 2015 р. № 652-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій» викладено у новій редакції п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України, у якому визначено перелік неприбуткових організацій, які не є платниками податку на прибуток підприємств [10]. У цьому переліку кредитні спілки як неприбуткові установи не зазначено. Разом з тим до переліку включено юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України (табл. 2).

Проаналізуємо відповідність новим критеріям неприбутковості кредитними спілками України.

Національні кредитні спілки утворюються та функціонують відповідно до Закону України «Про кредитні спілки», який чітко визначив кредитну

Таблиця 1

Основні показники діяльності кредитних спілок України у період 2009 – 2-й квартал 2015 рр.

Назва показника	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2-й кв. 2015 р.
Капітал, млн. грн	765,8	1117,3	942,9	1088,7	1055,6	1048,7	1015,2
Кредитний портфель, млн. грн	3909,1	3349,5	2237,4	2531,0	2349,1	1994,4	1957,4
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі, %	30,1	40,5	18,4	16,1	17,6	22,8	25,8
Внески (вклади) на депозитні рахунки, млн. грн	2959,3	1945,0	1185,5	1287,5	1330,1	989,8	937,0

Джерело: складено за даними [8]

Таблиця 2

Критерії неприбутковості юридичної особи відповідно до вимог Податкового кодексу України

№ п/п	Критерій неприбутковості
1	- Утворені та зареєстровані в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації
2	- Статут неприбуткової організації має передбачати передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення організації (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення).
3	- Доходи кредитних спілок використовуються ними виключно для фінансування витрат на їх утримання, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених їх статутами
4	Внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій
	- Статут кредитних спілок має містити заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед членів, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб

спілку як неприбуткову організацію. Статтею 20 цього Закону передбачено передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення спілки (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення). Аналогічна норма закріплена в статутах кредитних спілок.

Для кредитних спілок Законом України «Про кредитні спілки» визначено імперативний перелік дозволених видів діяльності в межах реалізації мети їх створення: задоволення потреб членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитних спілок. За таких умов кредитні спілки не здійснюють господарських операцій, отже, не витрачають кошти на інші цілі, крім на власне утримання та надання фінансових послуг своїм членам, перелік яких чітко визначений у вказаному Законі.

За умови дотримання визначених критеріїв кредитні спілки вносяться органами фіскальної служби до Реєстру неприбуткових установ та організацій, що має місце і на сьогоднішній день.

Проблемним питанням є дотримання спілками критерію щодо заборони розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед членів, працівників та членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. Відповідно до вимог ст. 21 Закону України «Про кредитні спілки», нерозподілений дохід спілок після поповнення капіталу та резервів цих установ у вигляді відсотків розподіляється між членами на їх пайові внески. Отже, з метою дотримання вимог до неприбуткових організацій кредитні спілки мають відмовитись від розподілу отриманого доходу на пайові внески та направляти дохід виключно на формування капіталу та резервів.

Кредитні спілки мають привести установчі документи у відповідність до нових вимог до 01.01.2017 р. [10]. Отже, спілки мають до цього строку визначити свою політику відносно розподілу доходу.

Як вбачається з даних таблиці 1, капіталізація кредитних спілок України має негативну динаміку. Капітал спілок формується за рахунок зворотних та незворотних членських внесків до пайового та додаткового капіталу, доходу до резервного капіталу та нерозподіленого доходу. Враховуючи зворотну та платну природу пайового капіталу, є зрозумілою його найбільш питома вага у складі капіталу спілок (рис. 2). Справжньою капіталізацією спілок слід визнати формування саме резервного капіталу.

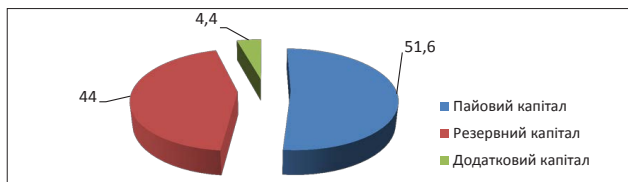

Рис. 2. Структура капіталу кредитних спілок України за 2-й квартал 2015р., %

Фінансове забезпечення кредитних спілок ґрунтується на внесках їх членів: внесках (вкладах) на депозитні рахунки та членських внесків, які мають принципово різну економічну природу.

Внески (вклади) на депозитні рахунки не є власністю спілки, ці кошти є залученими на визначений у договорі строк. Плата за користування цими коштами нараховується спілкою незалежно від її фінансового результату у розмірі, визначеному у від-

повідному договорі. Власники внесків (вкладів) на депозитні рахунки виступають у якості споживачів фінансових послуг кредитної спілки.

Членські внески, за рахунок яких формується пайовий, резервний та додатковий капітал кредитної спілки, забезпечують платоспроможність останніх. Вони є власністю кредитної спілки, та нарахування процентів за цими внесками залежить від фінансового результату її діяльності. Отже, члени кредитної спілки несуть фінансову відповідальність за кінцевий результат її діяльності. Фінансово підтримуючи кредитну спілку членськими внесками, її члени отримують вигоду у вигляді фінансово стабільної діяльності спілки. Саме тому, членські внески породжують відносини власників кредитної спілки, а не її клієнтів.

Фінансова вигода у вигляді отримання процентів за внесками має отримуватися членами спілки у першу чергу за договорами про залучення внесків (вкладів) на депозитні рахунки, за якими члени спілки виступають користувачами її послуг.

Поряд з цим справедливим вбачається отримання членами кредитної спілки матеріального заохочення у разі забезпечення фінансово успішної діяльності кредитної спілки. З цього приводу доцільним вбачається не повна відмова від нарахування процентів на пайові внески, а встановлення обмежень у їх нарахуванні: можливість розподілу доходу на пайові внески лише у разі формування резервів та капіталу кредитної спілки у повному обсязі відповідно до встановлених фінансових нормативів. Однак дана пропозиція потребує внесення відповідних змін до Податкового кодексу України.

Висновки. Нові правила оподаткування доходів кредитних спілок України породжують зміни у кредитній політиці кредитних спілок. Виникнення податкового навантаження з податку на прибуток підприємств обумовить збільшення процентних ставок за кредитами, що в умовах зниження платоспроможності населення погіршить якість кредитного портфелю та знизить доступність цієї фінансової послуги для споживачів.

Кооперативна природа кредитних спілок обумовлює неприбутковий характер їх діяльності. Встановлення обмежень у нарахуванні процентів на пайові внески та спрямування доходу на формування резервів виправдає некомерційний характер діяльності національних кредитних спілок та має забезпечити їм статус неприбуткових організацій.

Подальші дослідження з обраної проблематики пов'язані з впливом нових правил оподаткування на обсяги активних операцій кредитних спілок та рівня їх капіталізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коцовська Р.Р. Основні напрями реформування української системи кредитної кооперації / Р.Р. Коцовська // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2014. – № 2. – С. 187–190.
2. Єрмак О.І. Повернення коштів з депозитних рахунків у кредитних спілках / О.І. Єрмак // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 1. – С. 102–109.
3. Кочетков В.М. Особливості акумуляції грошових коштів кредитними спілками України в період економічної кризи / В.М. Кочетков, А.О. Прудніков // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 12. – С. 29–32.
4. Крилова В. Особливості кредитної кооперації в Україні / В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ – 2013. – № 7. – С. 34–39.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової

- реформи» № 71-VIII від 28.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Часть кредитных союзов будет вынуждена покинуть рынок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.capital.ua/ru/publication/50243-chast-kreditnikh-soyuzov-budut-vynuzhdeny-pokinit-rynok>.
  8. Офіційна Інтернет-сторінка Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
  9. Шкляр М.Ф. Кредитная кооперация : [учеб. пособ.] / М.Ф. Шкляр. – М. : Дашков и К, 2003. – 331 с.
  10. Закон України від 17 липня 2015 р. № 652-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

УДК 336.14

Голуб К.В.
аспірант

Чернігівського національного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості побудови системи інституціонального розвитку банківської системи України. Доведено економічну необхідність удосконалення інституційного розвитку банківської системи України з метою підвищення ефективності її функціонування, а також уникнення та подолання можливих кризових явищ в економіці України.

Ключові слова: банківська система України, інституційний розвиток, тіньова економіка, фінансові ресурси, інституційне забезпечення.

Голуб К.В. ОСОБЕННОСТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье исследованы особенности построения системы институционального развития банковской системы Украины. Доказана экономическая необходимость совершенствования институционального развития банковской системы Украины с целью предотвращения возможных кризисных явлений в экономике Украины.

Ключевые слова: банковская система Украины, институциональное развитие, финансовые инструменты, финансовые ресурсы, институциональное обеспечение.

Golub K.V. INSTITUTIONAL FEATURES OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The features of the institutional building of the banking system of Ukraine. Proven economic need to improve the institutional development of the banking system of Ukraine in order to avoid and overcome the possible crisis in the economy of Ukraine.

Keywords: banking system of Ukraine, institutional development, financial instruments, financial resources, institutional support.

Постановка проблеми. Запорукою сталого розвитку економіки будь-якої країни є створення та підтримка надійної та ефективної банківської системи, яка здатна акумулювати необхідні фінансові ресурси для всебічного розвитку всіх галузей економіки. Інституційні зміни притаманні кожному сектору економіки на різних етапах історичного розвитку країни. Впровадження інституційного розвитку банківської системи України є важливою та необхідною передумовою удосконалення її функціонування в сучасних умовах. Недосконалість інституційного забезпечення банківської системи країни, низька ефективність її функціонування, значна тінізація фінансових потоків та втрата довіри до фінансово-кредитних установ в країні негативно впливають на ефективність функціонування її економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан банківської системи України, її надзвичайно висока чутливість до циклічних коливань та кризових явищ в економіці країни все частіше провокують вирішення питання запровадження необхідних дій щодо удосконалення її інституційної структури. Необхідність удосконалення інституційного забезпечення функціонування банківської системи країни з метою зміцнення її фінансового та економічного потенціалу висвітлено у наукових працях багатьох провідних вітчизняних і іноземних дослідників: Т. Вергелес [2], О. Барановського, Ю. Бездітко, О. Береславської, З. Варналія [1], В. Міщенко, С. Мочерного, В. Ющенко, Ф. Шпиґа [6] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізовані наукові джерела дають підставу зробити висновок, що питання розвитку інституційної структури банківської системи України залишається недостатньо дослідженими та висвітленими в науково-практичній літературі та потребує науково-методичного опису й обґрунтування в контексті сталого розвитку економіки України.

Мета статті полягає у дослідженні концептуальних засад функціонування банківської системи країни та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку її інституціональної структури як пріоритетного напрямку сталого розвитку економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах обмеженості фінансових ресурсів раціональний розподіл та використання коштів має першочергове значення для України. Від ефективної організації та функціонування банківської системи залежить дієвість національної економіки, основними функціями якої є підтримка фінансово-економічної стабільності держави. У цьому контексті надзвичайно важливими є питання теорії і методології інституційного забезпечення функціонування банківської системи в Україні. Водночас у нашій державі інституційним реформам притаманні безсистемність та фрагментарність проведення, зокрема і в банківській сфері, що, безперечно, негативно відображається на результативності діяльності банків. Отже, одним із найважливіших питань ефективного функціонування банківської